

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ - ԹԱՏՐՈՆ

Ա.

Աշխարհի ներկայ շրջանին մէջ ժողովուրդներու յառաջդիմութեան անհունապէս նպաստող եւ քաղաքակրթութեան գրեթէ միակ վարիչը եղող գրականութեան մը ծագումը ի հարկէ պէտք է փնտռել մեզմէ շատ հին ժամանակներու մէջ, բոլորովին առասպելական ազդեցութեան մը ներքեւ։ Գրականութիւնը ծնունդ առած է այն ժամանակ երբ առաջին մարդը իր վայրենի վիճակէն անցած է խոհական վիճակի, եւ պիտի տեսէ մինչեւ այն ժամանակ երբ մարդկութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ։ Հին մարդը, վայրենի մարդը, աղիտութեան շրջանի մը մէջ ապրող մարդը սակայն ունեցած է վեհ զգացումներ որոնք բացատրելու համար փնտռած է միջոցը — բանաստեղծական գրականութիւնը — որ բնականաբար պիտի ըլլար առասպելական բացատրութիւններ, մերթ կոչաւ, մերթ անտրամաբանական, առանց օրէնքի եւ կանոնի։ Եւ սակայն այդքանն իսկ կը բաւէ այսօր ապացուցանելու համար թէ գրականութիւնը մարդկային հոգիին տալիս պահանջն է, որ կ'ազնուացնէ մարդը եւ կը բանայ անոր առջեւ յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան ճամբան։ Այդ հին շրջանին մէջ է որ կը նշմարենք Հոմերոս մը որին վրայ մինչեւ այսօր կը հիանանք եւ բանաստեղծական հրաշակերտներու գլուխը կը դասենք։ Մովսէսի գիրքը, Աստուածաշուքը, ուրիշ բաներ չեն բայց եթէ լոկ բանաստեղծութիւններ։ Կրօնքն իսկ բանաստեղծական գրականութեամբ յայտնուած է մարդկութեան։ Եւ եթէ ցամաք բացատրութիւններու շարք մ'ըլլար կրօնական վեհութիւնը, ապահովաբար կրօնքի հիմնադիրները շատ գծուարութիւններու բաղխելով հանդիմա՞ծ թերեւս անկարելիութեան ալ մատնուէին։

Բանաստեղծական գրականութեան մը շրջանը տեսած է շատ եւ շատ դարեր, սկսեալ բազմաստուածութեան շրջանէն մինչեւ քրիստոնէական շրջանը եւ մինչեւ մեզմէ ոչ այնքան հին ժամանակները, երբ փիլիսոփայական գրականութեան հետ յառաջ եկաւ նաեւ գաղափարներու երկպառակութիւն, մտածելու ազատութիւն, կեանքի պայմաններու փոփոխութիւն։ Եւ ահա՜ բանաստեղծական գրականութիւնէն անմիջապէս յետոյ կը նշմարենք թատերական, փիլիսոփայական եւ վիպական գրականութիւնները։

Ես, ներկայ յօդուածով, պիտի չփորձեմ գրականութեան ամեն ճիւղերուն վրայով խոսիլ, այլ ակնարկ մը ձգել գրականութեան թատերականին վրայ, տեսնելու համար թէ ի՞նչ դեր խաղացած է, ի՞նչ դեր կը խաղայ, եւ ի՞նչ դեր խաղալու սահմանուած է։

Ընդունինք թէ ամենահինը յունական գրականութիւնն է, Հոմերոսի հիմնադրութեամբ, որմէ առաջինները ուրիշ բաներ չէին բայց թէ լեւեռագիր արձանագրութիւններ, իշխանական հրամաններ, պատգամներ եւն։ Ահա այդ գրականութեան ամենահին շրջանին մէջ է որ կը նշմարենք անմիջապէս թատերական գրականութիւնը։ յոյն մեծ ողբերգակներ, որոնք իւր օրինակ իսկ ծառայած են միջնադարեան նըշանաւոր ողբերգակներու։ Բանաստեղծականին հետ ծնած այդ թատերական գրականութիւնն ի հարկէ չէր կրնար ըլլալ կատարելագործեալ, եւ սակայն յոյն ողբերգակները գիտցած էին իրենց գրութիւններով ազդել ժողովուրդներու թէ ընտանեկան կեանքի եւ թէ քաղաքական ընթացքին վրայ։ Բանաստեղծութիւնը կ'ազնուացնէ, կը յուզէ մարդը։ յոյն, հռովմայեցի ողբերգակները պիտէին ասկաւ բայց բմբռնած էին նաեւ թէ անոր ազդեցութիւնը վայրկեանական էր եւ ոչ-սեւական։ այդ բանաստեղծութիւնը պատկերացնել, իրականութեան վերածել, գործնականապէս ցոյց տալ, ահա՛ իրենց նպատակը, որով ստեղծեցին քաջո՞ղնը։ Ժողովուրդներ զգացին այն ժամանակ վերացականին եւ իրականին տարբերութիւնը, տեսան թէ ո՛րը աւելի կրթիչ էր եւ ահա թատրոններ յունական եւ հռովմէական ամեն նշանաւոր քաղաքներու մէջ։ Թատերական գրականութիւնն սկսաւ հսկայաքայլ յառաջել, տակաւ առ տակաւ օրէնքի եւ ձեւի մոտնելով։ միշտ քանադիր գէպի բնականը, գէպի իրականութիւնը պիտի։ Յունական եւ հռովմէական գրականութեան վրայ պղտրիկ ուսումնասիրութեամբ մը կարելի պիտի ըլլայ գոյացնել կատարեալ համոզում մը թէ թատերական գրականութիւնը ո՛րչափ յառաջդիմած էր այդ շրջանին մէջ։ նոյնպէս նաեւ ուսումնասիրելով այդ ժողովուրդներու ներքին եւ արտաքին կազմակերպութիւնները, պիտի նշմարենք թէ ո՛րքան ազդեցութիւն գործած էր անոնց ապրելու եւ դործելու եղանակին վրայ։ քանի՛ քանի լնկերական եւ քաղաքական գէպեր, յեղաշրջումներ տեղի ունեցած են որոնք միայն թատրոնի ազդեցութեան ներքեւ կրնային գործադրուիլ։

Եւ սակայն թատրոնը, որ այնքան մեծ դարկ մը տուած էր ժողովուրդներու բարոյական եւ նիւթական յառաջդիմութեան եւ կազմակերպութեան, տակաւին կը գտնուէր իր նախնական վիճակին մէջ։ Գրեւոր եւ խօսելու ազատութեան արդելիքը կը կաշկանդէր անոր թուիները։ Յոյն կամ հռովմայեցի ողբերգակը չէր կրնար ազատօրէն քննադատել կամ ուսումնասիրել պաշտականներու կեանքը, կայսերութեւ կամ թագաւորներու գործերը, կրօնական մոլեռանդութիւնը, զեղծումները... նա դարձեալ տեսակ մը բանաստեղծ էր, երգիչ մը՝ որ ունի իրեն հերոսները եւ որոնք կրնայ ցուցնել ժողովուրդին, թատերական բեմին վրայ, իբրեւ կենդանի պատկերներ...։

Թատերական գրականութիւնը, որ ամենէն աւելի պէտք ունէր ազատութեան մենաշնորհին, գրեթէ այսպէս շարունակեց նոյն իսկ քը-

ըրեստոնէական շրջանին մէջ եւ հզաւ ատեն մը որ աւելի եւս հալա-
ծուեցաւ, եւ սա այն ժամանակ երբ ծնած էր փիլիսոփայական գրական-
նութիւնը (1), փիլիսոփայական պայքարը, Սա դրեթէ ազատարար
եղաւ թատրոնին որ պահ մը թողորովին մոռացութեան մատնուած էր :
Մէկ կողմէն աստուածաբաններ, միւս կողմէն ազատախոհ փիլիսոփայնե-
ր մեծահասոր գրութիւններով անհրաժեշտ լինելով վրայ կը ճառէին, կը խօսե-
ին, գաղափարներ կը պատահէին, կրօնքը կը սպառակէր, ինքնա-
ճանաչութեան զգացումը կ'արծարծէր, մինչեւ որ քրիստոնէական մո-
լեռանդութիւնը իր հիմքէն ցնցուելով անցաւ ուրիշ շրջանի մը մէջ
աւելի ընդարձակ, աւելի ազատ : Կարելի է ըսել թէ փիլիսոփայական
գրականութեան ամենէն զխաւտը գործունէութիւնը եղած է զգացնել
անհատական ազատութիւնը : զա սպասումը ոգին եղած է նախապաշա-
րումներու գէտ, միշտ սաստող, միշտ սպաննացող : Փիլիսոփայական զը-
րականութիւնը առանձին՝ ցամաք է : բայց զա, միացած թատերական,
վիպահանական կամ պատմական գրականութեան՝ ա'դն է, առանց որին
անհամ եւ տնճաշակ պիտի ըլլար ո՛ր եւ է գրութիւն :

Փիլիսոփայական գրականութիւնը իր շրջանին մէջ, թէպէտ կար-
ճառեւ, անհունօրէն մեծ յեղաշրջում մը յառաջ բերած է ժողովուրդ-
ներու կազմակերպութեան մէջ, քակած է մոլեռանդութեան եւ նախա-
պաշարութի կապերով կաշկանդուած միտքերը եւ տուած է անոնց ազատ
խոյանք : այդ էր իր գործունէութեան նպատակը եւ հասնելով նպատա-
կին՝ վերջացած էր այլ եւս անոր գործունէութեան շրջանը, տեղի աւ-
լով գրականութեան միւս ճիւղերուն, պատմականին, բանաստեղծակա-
նին, վիպականին եւ թատերականին : Փիլիսոփայական գրականութեան
շրջանը կարելի է նմանցնել պատերազմի դաշտի մը ուր երկու բանակ-
ներ կը կռուին, մինչդեռ ուրիշներ ներկայ կ'ըլլան, սպասելով ելքին
եւ անոր մէջ փնտռելով իրենց ճակատագիրը : Նոյնն էր նաեւ փիլիսո-
փայական գրականութեան պայքարը ուր գաղափարները կը կռուէին,
մինչդեռ բանաստեղծական, պատմական, վիպական եւ թատերական զը-
րականութիւնները գրեթէ անգործութեան մատնուած կըստաւելին լքին :

Եւ այդ ելքն էր իրենց ազատագրութիւնը, որով ամեն ոք կրնար
գրել ուղածին սէս եւ ազատ էր արտայայտելու իր գաղափարները :

Թատրոնը՝ ձեռք ձգելով իր ազատութիւնը, մասաւ ընկերական ա-
մեն խաւերու մէջ, քաղաքական ամեն կազմակերպութիւններու խորը,
ուսումնասիրեց, քննեց վերահանելու համար առաքելութիւնները, պար-
զելու համար, գաղտնիքները եւ խայտառակելու համար զեղծումները :
Մերթ ողբերգական եւ մերթ կասակերգական ձեւերու տակ իրարու

(1) Երբ փիլիսոփայական գրականութիւն կ'ըսենք, պէտք չէ ըմ-
բռնել փիլիսոփայական գաղափարներու գիրք առնելը, ինչպէս կ'ընէին
հին փիլիսոփայներ :

միացուց , իրարու ճանչցուց ժողովուրդի մը աարբեր դասակարգերը , իրենց բնական գոյններով նկարագրելով անոնց ներքին եւ արտաքին կեանքը , հեշտանքները կամ թշուառութիւնները . եւ ամենէն աւելի զարգացուց այն զգացումը թէ մարդ իր նսին հասասար պէտք է հետաքրքրուի իրեն նմանով :

Ահա այս եղաւ մինչեւ այսօր քաղաքներն ունեցած ամենագլխաւոր գործունէութիւնը . ասոր մշակումը պիտի ըլլայ իր ապագայ գործունէութիւնը . իր նմանով հետաքրքրուելու սկզբունքին ճանաչումը բաւ իսկ էր ընկերական մեծ յեղաշրջումներ յառաջ բերելու համար , ինչպէս որ կը նշմարենք մեզի ժամանակակից պատմութեան էջերուն մէջ , թէ քանի՛ քանի յեղաշրջումներ , քաղաքական բարեփոխումներ իրենց գոյութիւնը կը պարտին թատրոնին ազդեցութեան :

Եւ սակայն թատերական դրականութիւնը չառ ընդարձակ աստղարէզ մ'ունի իր ասջեւ . չնմանիր փիլիսոփայականին , որին գործը թէպէտ մեծ սակայն կարճատեւ էր . չնմանիր վիպականին , որին նպատակը թէպէտ փրկարար բայց չկրնար թաւերականին չափ ազդեցիկ ըլլալ . չը նմանիր քանաստեղծականին , որ ալ եւս ժամանցի ծառայելու սահմանուած է :

Թատերական դրականութեան դերը խիստ մեծ է ժողովուրդներու ճակատագրին վրայ . կրնայ ան ընկերական կաղմակերպութիւնները հիւմէն փոխել , նորանոր քաղաքական ղէպքեր յարուցանել , անոր զայրոյթի աղաղակը կեղծուած ճիշ մը չէ , այլ արուեստագէտն է որ բնական զգացումով թատերաբեմէն կ'ուղղէ ժողովուրդին . անոր խախուռ սական շեշտը չվրկայի իր ազդեցութիւնը գործելէ : Թատերական դրականութիւնը գիրք մը չէ , այլ ամբողջ կեանք մ'է որ կը պատկերահայ հարիւրաւոր ներկայներու առջեւ , որոնք միաժամանակ կը յուզուին , կը զայրանան , կը ախրին , կը հրճուին , կը տասապին , միշտ միեւնոյն զգացումներու ազդեցութեան ներքեւ եւ ճիշտ այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնէ թատերգացի դրագէտը :

Հոս յարմար առիթը կը ներկայանայ ուսումնասիրելու համար թէ ի'նչ պէտք է ըլլայ Հայ-Թատրոնը եւ թէ ի'նչ դեր կրնայ կատարել մեր ազգային ընկերական եւ ընտանեկան կաղմակերպութիւններու վրայ :

Բ .

Շատեր են անոնք որ երկրորդական պէտքերու կարգը կը դասեն թատրոնը , որ սակայն ուրիշ ազգերու մէջ խիստ առաջնակարգ տեղ մը գրաւած է : Ի'նչ պէտք թատրոնի , ինչո՞ւ յաճախել թատերական ներկայացումներու երբ անդին հազարաւոր անհրաժեշտ պէտքեր ունինք որ աւելի կը կարօտին մեր հետաքրքրութեան . եւ սակայն այս

առարկութիւնները այնքան անտրամաբանական են որքան ծաղրելի ։ Յետին ծայր թշուառ ընտանիքի հօր մը զլիսաւոր մտածումն է վարժաւրան զրկել իր որդին ։ անկաթ թերեւս զժուարաւ կը հայթայթէ իր օրապահիկը ։ բայց տճրագործ մը պիտի չըլլա՞ր այն հայրը որ իր նիւթական անցուկ վիճակը նկատի առնելով զրկէր իր որդին զպրօցէն ։ Նոյնն է նաեւ իմատրոնը ժողովուրդին համար ։ դա այն մեծ զպրօցն է ուր հարկ է որ յաճախէ ժողովուրդը՝ ազնուանալու ։ զգալու եւ սորվելու համար ։ Թատրոնը այն զլիսաւոր վայրն է ուր կարելի կ'ըլլայ սորվիլ թէ ի՞նչ քան անհրաժեշտ է յառաջդիմելու համար թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ քարոյսպէս . . .

Ուրեմն տեսնենք թէ ի՞նչ պէտք է ըլլայ Հայ-Թատրոնը ։ Ա՛հ ։ Օ՛հ ։ Աւա՛ղ . եւն . բացագանչով թիւննեաւ շա՛րք մը ։ կամ կիկոյական ծիծաղալարժ բացատրութիւններու հաւաքածո՞յ մը . — Բնաւ երբէք ։ կրնանք եւրոպական ազդեբէ տանել թատերական ճշմարիտ գրականութեան մ'օրինակները եւ յարմարցնել զանոնք ազգային պահանջներու ։ Հայկական թատրոնը տակաւին ոչ ծաղումի չըջանի մէջ է եւ ոչ ալ յառաջդիմութեան ։ այն քանի մը սակաւաթիւ թատերերով թիւննեալը սրտնք մերթ քնդ մերթ երեւցած են թատերական քեմին վրայ, չատ հեռու են յուսատու ապագայ մը խոստանալէ ։ չեմ ուզեր հոս մի առ մի թուել եւ քննադատել տառնց գրական կամ թատերական օրժանիքը ։ Թողով սա յառաջիկային, եւ սակայն կ'ուզեմ յիշեցնել թէ ըստ երեւոյթին այնքան պարզ եւ գիւրին կարծուած թատերական գրականութիւնը թերեւս գրական ճիւղերու ամենէն զժուարինն է ։ կարուկ բացատրութիւններով ։ ազդու բառերով եւ բնական գոյներով նկարագրել ։ իրականացնել ամբողջ կեանք մը ։ արամաբանական ճշտութեամբ ուսումնասիրել այդ կեանքին հետաքրքրական պարպայաները ։ միշտ հաւկապատիւներով ցուցնել լաւ եւ յոռի եւ դանել այն թելը որ ուղղակի կ'ազդէ ժողովուրդին զգացումներուն վրայ, ահա՛ պաշտօն մը որ կարծուածին չափ գիւրին չէ եւ կարծուածէն ալ շատ աւելի զժուար է ։ եւ թատերական այս գաղափքներուն անտեղեակներն են որ երկու երեք արարուածով եւ տառը տառներէլու պատկերներով թատերագութիւն մը յօրինելէ յետոյ ինքզինքնին հրաշակերտի մը հեղինակը կարծելով ներկայացումի կուտան եւ այդպէսով փոխանակ զարպացնելու ժողովուրդին թատերական ճաշակը ։ ընդհակառակը աւելի եւս կը վառթարացնեն ։ ինչ որ կը հետացնէ ժողովուրդը թատերասիրութիւնէ ։

Ուսումնասիրելով Ֆրանսական թատրոնը ։ կը տեսնենք թէ ի՞նչ մեծ փոփոխութիւն կրած է երկու դարի չըջանի մը մէջ ։ Քօռնէյ ։ Ռապինո ։ Հռովմայեցիներու եւ Յօյներու փառքերը եւ բարքերը ուսումնասիրեցին ։ բայց այսօր ոչ ոք նաբուլէօնի մը կեանքը կամ զօրավարի մը գործերը կ'ուսումնասիրէ ։ բնասնիք եւ ընկերութիւն ։ ահա ինչ որ կը

հետաքրքրէ այսօրի թատրերգակը : Քօռնէյ, Ռասին եւ ասոնց հետ Շէ-
քսբիր, զպրոցի մը հիմնադիրներն են : զպրոց մը ուր իւրաքանչիւրը իր
մասնագիտութիւնն ունէր : մին կ'ուսուցանէր եռանդը, վեհանձնութիւ-
նը : միւսը՝ գորովը, համեստութիւնը : խօսի երբորդը՝ կիւքը, աներկիւզ
քաջութիւնը , զղացումներու տղատութիւնը : Եւ բոլորքի թատրերգակ-
ները իրենց գլխաւոր դասերը ասին անոնցմէ , ուսումնասիրեցին, բայց
ոչ մէկը մտածեց Քօռնէյ մը ըլլալ , Ռասինի մը հետեւիլ կամ Շէքսբի-
րի մը նմանիլ :

Հայ կեանքը շատ քաղտնիքներ կը պարունակէ իր մէջ եւ շատ
ճոխ նիւթեր կրնայ մատակարարել ուսումնասիրողին . սկսեալ իր հին
շրջանէն մինչեւ այսօր նա հարուստ պաշար մ'է թատրերգակ ստեղծու-
ղին համար . անհուն ասպարէշ մ'է նա ուր խուզարկող նայուածքները
միշտ բան մը կը գտնան ուսումնասիրելիք եւ քննադատելիք : Ունեւ
ցած ենք քաղաքական անցեալ մը . ունինք ընտանեկան եւ ընկեւ
րական ներկայ մը . հոն չեն պակսիր կեղտոտ բարքերը եւ մանաւանդ
թէ, ցաւալի է ըսել , խիստ շատ են : Մեր ընտանեկան կազմակերպու-
թիւններու խորը թափանցող աչք մը շատ լաւ պիտի տեսնէ թէ ինչն'ը
կ'անցնին կը դառնան , թէ բարոյականի զեղծումը ո'ր աստիճան յա-
ռաջ վարած է իր ապականումի գործը . պիտի տեսնէ թէ ինչ է թը-
շուառին կեանքը , ինչ է հարուստին կեանքը : Եւ մեր ընկերական
կեանքով հետաքրքրուող մը սոսկումով պիտի գիտէ այն կարգ մը ոճիւ-
ները, զեղծումները, չահասակութիւնները որոնք սակայն ամեն վայր-
կեան տեղի կ'ունենան մեր աչքերուն առջեւ բայց միշտ կը թաղուին
մթութեան մէջ : Հայ ազգին ներքին զաղտնիքներն այնպիսիներ են ,
անոր բարոյական ապականումը կը գտնուի այնպիսի շրջանի մը մէջ
որ կրնայ նիւթ մատակարարել Շէքսբիրի մը դրչին : Հայ ընտանեկան
կեանքը Մոլիէռներ կրնայ ստեղծել . . . Եւ մենք կղզանք պէտքը այդ
հեղինակներուն , այդ դրիչներուն , ճանչնալցեւ համար թէ ինչ ենք ,
ի՛նչ կացութեան մէջ կը գտնուինք եւ թէ ո'րն է փրկարար ճամբան .
այո՛, պէտք ունինք թատրերգակ գրապէտին եւ թատրոնին, որ ըսել է
պէտք ունինք սորվեցնողներու եւ գպրոցներու . . . :

Օրինակներով չէ որ կարելի պիտի ըլլայ բացատրել թէ ինչ բան
հարկ է որ ուշադրութիւնը գրաւէ հայ թատրերգակին , քանի որ իւ-
րաքանչիւր ճաշակ , զարգացում իրեն յարմար նիւթը կրնայ որոնել
հայ կեանքին իւրաքանչիւր խաւերուն մէջէն . գժուարութիւնը կը
կայանայ ատոնց բնորոշութեան մէջ :

Հայ թատրոնին վերակենդանութիւնը եւ զարգացումը խիստ մեծ
զարկ մը տալու սահմանուած է մեր ազգային յառաջդիմութեան . չկայ
ուրիշ միջոց մը նիւթապէս եւ բարոյապէս կազմակերպելու , բարեփո-
խուելու համար բայց եթէ թատրոնը, որին զարգացումին համար եթէ

հարկ է դրադէտին աշխատութիւնը , բայց միանգամայն անհրաժեշտ է ժողովուրդին պէպի թատրոն համակրանքը • եւ այդ ալ մասամբ դրադէտին ձեռքն է • եթէ թատերդակը գիտէ ուղղակի գպչիլ ժողովուրդին զգացումներուն եւ հետաքրքրել զնա իր անցեալով եւ ներկայով , ալ եւս վստահ է յաջողութեան • ան տէրն է իր ունկնդիրներուն որոնք պիտի հետեւին իրեն ամեն մէկ խօսքին , պիտի յուզուին իրեն հետ , պիտի հրճուին իրեն հաւասար եւ այն ժամանակ պիտի գայ այն շրջանը յորում իւրաքանչիւր հայ անհատ անհամբեր պիտի սպասէ նոր խաղի մը ներկայացումին . . .

Ամենէն առաջ հարկ է որ ծթոած եւ աննպատակ դադարներով սնած ենթադրեալ դրադէտները քաշուին դրական հրապարակէն :

Գաղթավայրերու մէջ խիստ դիւրին է յառօջ տանիլ թատերասերական գործը : Մեր ազգային հին շրջանին մէջ եթէ եկեղեցիին կից , անոր բակին մէջ իսկ կը կանդնէին վարժարան մը , այսօր նոյն այդ եկեղեցիէն փչնելու հարկ է կողմակերպել թատերասերաց ընկերու թիւներ , որոնք , կարծեմ վարժարանին հաւասար — եթէ ոչ աւելի — պիտի նպաստեն հայ սոցիին զարգացումին :

Արտասահմանի բաղամասրդ գաղթավայրերը լրջօրէն ուսումնասիրելով այս կէտը , հարկ է որ ամեն քանք ի գործ դնեն պահելու համար թատերական խումբ մը , ինչպէս եկեղեցի մը , դպրոց մը • եւ եթէ իրենց նիւթականը չապահովելու այդ ձեռնարկին յաջող ելքը , կրնան կազմակերպել իրենց մէջ խումբ մը՝ թատերասեր երիտասարդներէ , կամ , որոշեալ շրջանի մը համար հրաւիրել թատերական խումբ մը , շարք մը ներկայացումներու համար • բան մը , որ տեղի կ'ունենայ ամեն եւրոպացի ազգերու նոյն իսկ մեր Ռուսահայ հայրենակիցներու մէջ . . . . .

Բայց ամենէն առաջ մեզ անհրաժեշտ է հայ ճշմարիտ թատերագակ դրադէտը :

Եւ ահա այսպէսով ռուրիշ ասպարէզ մ'ալ պիտի բացուի արուեստագէտներու առջեւ , այն է թատերական արուեստը , որին կոչում ունեցող անհատը յառաջգիմելով իր ընտրած ասպարէզին մէջ պիտի հասնի կատարելութեան եւ պիտի կարենանք գրաւել եւրոպացի արուեստագէտներու ուշադրութիւնը , ցոյց տալու համար թէ Հայը աշխատասէր է եւ ունի քաղաքակրթութեան պահանջած ամեն յատկութիւնները :

ՀՐԱՆՏ ԱԼԱՏԻՆ

